

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2021, s. 6: 173-178

Doç. Dr. Recep Çetintaş, Mezheb İmamlarının Cuma Namazı Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri. İstanbul: Asalet Yayınları, 2019. 272 s.

Uğur Bekir DİLEK

Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi
Hukuk Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Assistant Professor, Yalova University
Faculty of Law, Department of Islamic Law
Yalova, Turkey
ugurbekir@yalova.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3606-0959

DOI: 10.5281/zenodo.5506891

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmeleri / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 24 Mayıs / May 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03 Haziran / June 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September 2021

Atıf / Citation: DİLEK, U.B. (2021), Mezheb İmamlarının Cuma Namazı Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (Eylül 2021): 173-178.

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC-ND 4.0

Namazı dinin direği olarak gören İslâm dininde, cuma namazı müminlerin haftalık bayramı olarak nitelendirilmiş ve hutbe içermesi, cemaatle kılınmasının şart olması ve kaza edilememesi şeklinde taşıdığı özellikler nedeniyle beş vakit namaza nazaran ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Bu ayrıcalıklı konumu nedeniyle mezhep imamları bu namazda, gerek vücûb şartları gerekse sıhhat şartları ile alakalı olarak beş vakit namaza ilaveten bazı şartlar aramışlardır. Bu şartların neler olduğu ve mezhep imamlarının aradığı ilave şartların Kur'an ve Sünnet'e muvafık olup olmadığı öteden beri tartışma konusu edilmiş ve bu konuda çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerden birisi de Doç. Dr. Recep Çetintaş tarafından kaleme alınan "*Mezheb İmamlarının Cuma Namazı Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri*" isimli eserdir. Bu eser, Türkiye'de konunun yoğun bir şekilde tartışıldığı 1990'lı yıllarda yazarın kaleme aldığı "*Devlet, Siyaset, İbadet Üçgeninde Cuma Namazı*" adlı eserin üçüncü baskısı olup, bu baskıda dönemin tartışmalarından önemli ölçüde uzaklaşmış ve cuma namazında aranan şartlarla alakalı olarak mezhep imamlarının görüşleri ve delillerinin değerlendirilmesi ön plana çıkarılmıştır.

Bir giriş ve üç bölümden oluşan eserin giriş bölümünde ilk olarak konunun önemi ve eserde izlenen yöntem ele alınmıştır. Burada yazar eseri kaleme alma gerekçesi olarak mezhep imamlarının özellikle Hanefilerin, cuma namazının gerek farz gerekse sahih olması için aradıkları şartların ve bu şartlar bulunmadığı zaman cuma namazının farz ve kılınan namazın sahih olmayacağını ileri süren görüşlerin, Kur'an ve Sünnet merkezli olarak efrâdını câmi, ağıyârını mani bir şekilde değerlendirilmesi olduğunu ifade etmiştir (s. 13-18). Bu bölümde yazar daha sonra Kur'an ve Sünnet'e uyma ve müctehid imamların Sünnet'e uyma konusundaki görüşlerine geniş bir yer ayırmıştır (s. 18-43). Kanaatimizce eserin ana eksenini teşkil etmediğinden bu hususlara yer verilmesi daha isabetli olurdu.

"Cuma İsmi ve Cuma Âyetinde Yer Alan Lafızlar" başlıklı birinci bölümde, cuma isminin ne zaman kullanılmaya başlandığı konusu ile cuma âyetinin nüzûlü, cuma âyetinde yer alan lafızlar, cuma gününün fazileti ve cuma günündeki icabet saati konularına temas edilmiştir. Yazar burada önceleri "arûbe günü" olarak isimlendirilen bu güne ne zaman cuma ismi verildiğinin izini sürmüş ve bu isimlendirme hakkındaki çeşitli görüşleri tenkit ederek bu ismin bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından verildiği sonucuna ulaşmıştır.

(s. 47-55). Yazarın ifadesine göre cuma namazı öğle namazından bağımsız olarak farz kılınan bir namaz olmayıp, aksine daha önce farz olan öğle namazının hutbe sebebiyle kısaltılıp cuma namazına dönüştürülmesinden ibarettir (s. 54).

Yazar cuma âyetinde yer alan lafızlar alt başlığı altında cuma namazına çağrı (nidâ) ve mahiyeti, cuma namazına gitmenin şekli (sa'y), zikrullâh ve mahiyeti ve alım satım yapma yasağı konularını ele alır. Yazarın beyanına göre, ayette geçen nidadan kastedilen hatip minbere çıktıktan sonra okunan ezandır. Bundan önce okunan ezanı, halifelîği döneminde Hz. Osman ihdas etmiştir. O, bu ezanı Medine çarşısında insanların namaza hazırlanmalarını sağlamak amacıyla mescitten uzakta Zevrâ denilen evinin üzerinde okutmuştur. Sahabeden bu ezana karşı çıkanlar olmakla birlikte çoğunluk muhtemelen fitne çıkmasın diye karşı çıkmamış, nitekim Hz. Ali de tasvip etmemiş olacak ki kendi halifelîği döneminde bu ezanı okutmamıştır. Tâbiîn neslinden de Hz. Osman'ın bu uygulamasını tasvip etmeyenler olmuştur. Yazar daha sonra tâbiîn neslinden olanların bidat olarak nitelendirdikleri ezanın bu ezan değil, Hz. Osman'dan 80 yıl sonra Emevî sultanı Hişam b. Abdülmelik tarafından ihdas edilen ve mescitte okutulan ezan olduğunu söylemekte ve İbn Hacer'den naklen bu hususu şu şekilde çözüme kavuşturmaktadır: Hz. Osman dönemi uygulamasında bu ezan mescitten bağımsız bir yerde okunduğu için önemli olayları haber vermek kabilinden sünnettir ve sahabe muhtemelen bu nedenle karşı çıkmamıştır. Emevî halifeleri zamanında ise bu ezan, mescitten bağımsız bir yerde değil bizzat mescitte okutulmuştur. Bidat olarak nitelendirilmesi de bundandır (s. 57-64). Burada kitabın başlığına uygun olarak mezhep imamlarının bu ezan hakkındaki görüşlerine de yer verilmesi daha doğru olurdu. Kaynaklarda cuma namazı hakkında birisi ikâmet, ikisi ezan olmak üzere üç ezandan söz edilmektedir. Bu nedenle sonradan eklenen bu ezan hakkında birinci ezan, ikinci ezan ve üçüncü ezan ifadeleri kullanılmaktadır. Her ne kadar yazarın alıntı yaptığı yerlerde böyle geçse de, en azından doğrudan alıntı olmayan yerlerde veya yazarın bizzat kendisine ait ifadelerde kullanım birliği sağlanması, eserin üslubuna katkı sağlayıcı bir rol üstlenirdi.

Yazara göre âyette yer alan sa'yin manası, ciddiyet ve vakar içerisinde yürümek (s. 65-68), Allah'ın zikredilmesinden (zikrullâh) murat ise hutbedir. Cuma namazının farziyeti ilk defa cuma âyeti ile sabit olmamıştır. Bu âyet

daha önce Hz. Peygamber tarafından günün öğle namazında tasarruf yapılarak farz (meşru) kılınan bu namazın farzietini tasdik ve teyit edici olarak gelmiştir. Âyette yer alan namaz kelimesinin marife oluşu bunun delilidir ve ayetlerin nüzül sebebi bu hususu desteklemektedir. Âyetlerin nüzul sebebi, cuma ezanı okunduğu zaman sahabeden bazılarının ticaret vb. sebeplerle hutbeye gitmekte ağır davranmaları ve Suriye’den dönen kervanı haber alınca Hz. Peygamber (s.a.s.) hutbe irat ederken oradan ayrılmalarıdır. Bu konuda daha önce âyet inmiş olsaydı, sahabenin böyle davranması düşünülemezdi. Alışveriş yasağı ile esasında cuma namazına mani her türlü meşgale yasaklanmıştır. Özellikle alışverişin zikredilmesi ayetin nüzül sebebi ile alakalıdır (s. 68-75).

Eserin esasını teşkil eden “Cuma Namazının Şartları” başlıklı ikinci bölümde, “Cuma Namazının Farz Olmasının Şartları” ve “Cuma Namazının Sahih ve Muteber Olmasının Şartları” alt başlıkları yer almaktadır. Eserde ifade edildiğine göre cuma namazı, müslüman, âkıl-bâliğ, erkek, hür, sıhhatli ve mukim olan herkese farzdır ve cumhur bu şartlar hususunda ittifak etmiştir. Âyetin ifadesi umumi olsa da, kadınların bu kapsamın dışında bırakılmalarının delili hadislerdir. Bununla birlikte yazara göre, kendilerine farz olmakla birlikte kadınların cuma namazına gitmelerinde hiçbir sakınca yoktur ve Hanefilerin fitne gerekçesiyle kadınları bu namazdan alıkoymaları isabetli değildir (s. 84-94).

Cumhur, cuma namazının farz olması için aranan şartlarda ittifak etmekle birlikte, sıhhat şartları hususunda ihtilaf etmiştir. Eserde bu şartlar, “Cuma Namazının Sahih ve Muteber Olmasının Şartları” alt başlığı altında vakit, cemaat, hutbe okumak, cuma namazını devlet başkanı veya vekilinin kıldırması, cumhurun devlet başkanı şartı konusundaki görüşü, cuma kılınacak yerin şehir olması ve bir şehirde birden fazla yerde cuma namazı kılmak başlıkları altında ele alınmıştır. Kanaatimizce bu bölümde dârülharpte cuma namazı meselesinin ele alındığı bir başlık açılarak halen güncelliğini koruyan bu meseleye teferruatlı bir şekilde yer verilmesi uygun olurdu.

Yazara göre cuma namazı cemaatle kılınması farz olan bir namaz olmakla birlikte cemaatin sayısı konusunda Hz. Peygamber’den kesin ve bağlayıcı bir rivayet sabit olmadığından bu konudaki naslarla kayıtsız şartsız amel etmek

gerekir ve Hanefîlerin dediği gibi topluluk ifade eden en az ayı ile yetinmek en uygun yoldur (s. 116). Eserde üzerinde en fazla durulan konu cuma namazını devlet başkanı veya vekilinin kaldırmasının sıhhat şartı olup olmadığı meselesidir. Ebû Hanîfe'ye göre cuma namazının sahih ve muteber olması için namazın devlet başkanı veya vekili tarafından kaldırılması şarttır. Diğer mezhep imamları ise, cuma namazının Kur'an'da herhangi bir kayıtla kayıtlanamaksızın mutlak olarak emredilmesinden hareketle böyle bir şart aramazlar. Yazarın tespitine göre, bu konuda Hanefîlerin delil olarak kullandığı hadisler sahih değildir, sahih olsalar bile haber-i vâhid derecesinde olduklarından Hanefî usulüne göre Kur'an'ın mutlakını takyit edemezler. Aksi halde Hanefîler kendi usulleriyle çelişmiş olurlar. Ayrıca başta Halvânî ve İbn Âbidîn olmak üzere Hanefîler'in büyük çoğunluğu, Ebû Hanîfe'nin bu şartı bir nassa binaen değil, kendi dönemine kadar cuma namazını yöneticilerin kaldırmasından hareketle ileri sürdüğünü söylemektedir (s. 132-168).

Umumi izin meselesi, Hanefîlerce ileri sürülen devlet başkanı şartının bir uzantısıdır. Yazara göre bu şart, cuma namazının sıhhatinin devlet başkanının iznine tabi olması değil, devlet başkanının sarayının cuma vakti herkese açık olması şeklinde anlaşılmalıdır (s. 179-181).

Cumhura göre her mevsim hür, âkıl-bâliğ insanların yaşadığı ve camisi bulunan şehir ya da köy bütün yerleşim yerlerinde cuma namazı kılınmalıdır. Cumhura göre cemaatin sayısı esastır. Hanefîlere göre ise cuma namazı kılınacak yerin şehir veya şehir hükmünde olması gereklidir. Bu, cuma namazının hem vücut hem de sıhhat şartıdır. Hanefîler hadisler ve eserlerden hareketle bu şartı ileri sürmekle beraber hangi yerleşim biriminin şehir veya şehir hükmünde olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Yazarın tespitine göre, Hanefîlerin bu konuda delil olarak kullandıkları hadisler muteber değildir. Keza sahih olsalar bile haber-i vâhid derecesinde olduklarından onların usulüne göre Kur'an'ın mutlakını takyit etmekten uzaktır (s. 181-194). Yazara göre bir şehirde birden fazla cuma namazının kılınması hususunda en isabetli görüş buna cevâz veren Hanefîlere aittir. Zira bu konuda Kur'an ve Sünnet'te bunu câiz görmeyenleri destekleyen bir delil yoktur (s. 195-200).

“Cuma Namazı Etrafındaki Güncel Tartışmalar” başlıklı eserin üçüncü ve son bölümünde imamların İslâmî bir yönetim tarafından atanmaması, taat

karşılığında ücret alan imamların arkasında namaz kılmak, daha âlim ve faziletli varken ondan aşağı olanın imameti, Kûfelilerin mektubu, mescid-i dirâr meselesi, cuma günü ve hafta tatili, zuhr-i âhir namazı ve cuma namazını terk etmenin günahı meseleleri ele alınmaktadır. Eserin birinci ve ikinci bölümlerinde yer yer güncel tartışmalara da yer verildiğinden, kanaatimizce bu başlık altında ele alınan meselelerin önceki bölümler içine serpiştirilmesi daha isabetli olurdu.

Burada dikkat çeken en önemli hususlardan birisi, halen güncelliğini koruyan zuhr-i âhir namazı meselesidir. Bu namaz, eserde de ifade edildiği üzere aynı şehirde birden fazla cuma namazı kılınmasının câiz olup olmayacağı meselesi ile alakalıdır. Bu namazın kılınması gerektiğini söyleyenler, aynı şehirde kılınan birden fazla cuma namazının kabul edilmeyebileceği varsayımıyla hareket ederek ihtiyaten bu namazı gerekli görmekte-dirler. Ancak yazar, Kur'an ve Sünnet'in cuma namazı hakkındaki mutlak ifadelerini tahsis eden bir delil bulunmadığından hareketle aynı şehirde birden fazla cuma namazının kılınabileceği görüşünde olduğundan, cuma namazından ayrı olarak bir de zuhr-i âhir namazı kılmayı gerekli görmemektedir (s. 240-246).

Sonuç olarak bu eser, fıkıh tarihi boyunca cuma namazı etrafında meydana gelen tartışmaları temel kaynaklara inerek ele alması açısından önem arz etmektedir. Eser, özellikle müctehid imamların beş vakit namazda aranan şartlara ilave olarak bu namazda aradıkları ve ihtilaf ettikleri şartları Kur'ân ve Sünnet perspektifinden değerlendirmesi ve bu şartların cuma âyetindeki mutlak ifadeyi takyit edecek kuvvette olmadığını delillerle ortaya koyması açısından dikkate değer bir çalışmadır.